

УДК 372:8

Олена Плуток,
м. Чернігів

СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОЕКТНО-ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ В ТРУДОВОМУ НАВЧАННІ УЧНІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЇХ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ

В статье раскрыто содержание и значение проектно-художественного творчества в развитии творческого потенциала учащихся в процессе трудового обучения.

The importance of pupils' artistic creative activities for their creative capabilities' development in the process of labor training is analyzed. The notion "creativity" is determined, artistic activities' and children's artistic activities' peculiarities are defined; the method of artistic project making is described.

Основною метою трудового навчання, визначеною Законом України „Про загальну середню освіту”, є формування творчої особистості учня, розвиток його здібностей, інтересів, нахилів, обдарувань, підготовка учнів до професійного самовизначення і трудової діяльності в умовах ринкових відносин, виховання почуття власної гідності [4]. Тому на всіх шаблях школи слід звертати увагу на формування в учнів різноманітних, глибоких і міцних систем знань, на максимальну стимуляцію самостійної діяльності учнів, на розвиток стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості під час виконання творчих завдань [2].

Для оновленого змісту трудового навчання учнів середньої загальноосвітньої школи характерною ознакою є перенесення акцентів у роботі учнів саме на розвиток творчого і критичного мислення. Потужним засобом розвитку творчих здібностей учнів являється проектно-художня діяльність в процесі трудового навчання, яка займає значне місце в змісті трудового навчання школярів та безпосередньо пов'язана з розвитком особистості дитини, її творчо-художніх здібностей, формуванням естетичної культури особистості тощо.

Актуалізація використання проектно-художньої творчості в розвитку творчого потенціалу особистості, формування естетичної культури школярів зумовлена естетичною природою творчої

здібності, та загостренням проблеми естетичного виховання молоді в сучасних умовах дії руйнівної сили так званої „масової культури”.

Розвиток творчих здібностей особистості – це насамперед врахування на змістовому і процесуальному рівнях сутності творчого процесу. В зв'язку з цим постає проблема з'ясування змісту поняття „творчість”, „художня творчість”, „художнє проектування”.

Енциклопедичне визначення творчості зводиться до діяльності людини, яка створює нові матеріальні і духовні цінності, що мають суспільну значущість. Творчість являється результатом праці і зусиль окремої людини, разом з тим завжди носить суспільний характер. Коло питань, тем, задач, якими займаються вчені, винахідники, художники і т.д., породжене запитами суспільства, його потребами.

За педагогічним словником творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення. Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного прогресу суспільства й виховання людини [2].

Проблема творчості і творчої особистості привертала і привертає увагу філософів, соціологів, педагогів, психологів. Різні аспекти цієї проблеми розроблялися Ананьєвим Б.Г., Андрєєвим Л.В., Альтшуллером Г.С., Громовим Є.С., Гольдентрихтом С.С., Загвязинським В.І., Кан-Каликом В.А., Кузьміною Н.В., Моляком В.О. та іншими.

В визначенні творчості, як правило, є одне спільне: мова йде перш за все про створення чогось нового, яке відрізняється від чогось уже існуючого [7].

Якщо з філософської, соціально-економічної точки зору має значення вважати творчістю тільки те, що пов'язане з створенням ніколи раніше не існуючого нового продукту, то з психологічної сторони важливо якраз те, що мова може йти про створення чогось нового для даного суб'єкта, про суб'єктивну новизну. У цьому розумінні можна говорити про творчість в навчальній діяльності [7]. У дитячому віці суб'єктивне новаторство веде до творчості. Нехай школярі навіть занадто талановиті, як правило, не здійснюють відкриття ні в математиці, ні в техніці ні в мистецтві. Проте вирішення складних математичних задач, конструювання роботів, написання віршів значно розвиває продуктивне мислення [3]. Об'єктивним результатом творчої діяльності являється виникнення чого-небудь нового, не існуючого раніше: художнього твору, способу вирішення математичної задачі, наукової гіпотези, технічного винаходу [3].

Д.О. Тхоржевський до особливостей дитячої творчості відносить:

- за невеликим винятком вони створюють нові продукти, що не мають суспільного значення, тобто створюють нове для себе, тим часом як суспільству це нове вже відомо. Отже, таке нове має суб'єктивний характер, проте з точки зору психології праця учнів не позбавляється при цьому творчого характеру, бо в процесі її діти роблять для себе відкриття. Для розвитку здібностей учнів характер новизни не має значення;

- навчальний характер дитячої творчості висуває на перший план не результати творчої діяльності, а підготовку до неї в майбутньому у виробничих умовах;

- творча діяльність учнів відзначається нижчим рівнем самостійності [10].

На думку Сисоевої С.О. тлумачення творчості, як розвиваючої взаємодії найбільш підлягає трансформації на педагогічні явища. З цієї точки зору вона приймає означення творчості яке дає В.І. Андрєєв, як один з видів людської діяльності спрямований на вирішення протиріччя (розв'язання творчого завдання) й для якої необхідні об'єктивні (соціальні, матеріальні) і суб'єктивні особистісні умови (знання, уміння, творчі здібності), результат якої має новизну і оригінальність, особисту та соціальну значимість, а також прогресивність [8]. При цьому – зауважує С.В.Сисоева – вирішальну роль у розумінні творчості відіграє творче мислення, творча діяльність особистості.

Вид людської діяльності, що заключається у створенні творів мистецтва, носить назву художньої творчості. Художня творчість має достатньо давню історію розвитку. Її перші дослідники філософи античної Греції визначали як складний, загадковий, таємний процес.

З точки зору евристики – науки, яка досліджує закономірності і методи людської діяльності, що приводить до відкриттів і винахідництва, художня творчість являється одним із видів евристичного мислення [3]. Художньою творчістю займається психологія художньої творчості, яка належить як до психології, так і до мистецтвознавства, вивчає закономірності художнього

мислення, але для художньої творчості лише психологічного дослідження не достатньо, бо художня творчість носить не лише психологічні, але й гносеологічні і соціологічний характер. Для її пізнання необхідна естетична теорія творчості, яка конкретизує свою увагу на цілісному і синтетичному аналізі художньої діяльності, на виявленні її загальних і типових закономірностей [3]. Художня творчість представляє собою складний комплекс різних видів і типів людської діяльності, це своєрідна, індивідуальна, в кожному випадку неповторна єдність праці розумової і фізичної, дискурсивного і інтуїтивного пізнання, єдності думки і почуття [3].

Складність поняття „художня творчість” зумовлює звернення до категорії „безсвідоме”. „Творчість – вища і найбільш складна форма психічної діяльності, звідси – важливість розробки питань про роль безсвідомого в структурі художньої творчості і сприймання. Вияв безсвідомого у творчості – факт реальний і настільки важливий, що без його врахування неможливо пізнати природу творчості та психологічну структуру художнього образу. Художня творчість – особлива форма узагальненого відображення дійсності, яка має специфічну мову. Пізнати своєрідну мову мистецтва неможливо без звернення до безсвідомого, без врахування закономірностей його становлення та вияву. В акті творчості існує опора на безсвідоме, яка забезпечує художнику специфічну гостроту бачення, але безсвідоме – лише співучасник творчого процесу і може функціонувати в системі „свідомість – безсвідомість” [5].

Як психологічна основа художньо-творчих здібностей являється естетичне відношення до життя. Майстри мистецтв різних часів і народів одностайно засвідчують, що таке відношення до життя являється необхідною і достатньою умовою зародження самостійних художніх задумів. Воно збуджує і стимулює роботу уявлення, яке виступає як здібність створювати образи, які виражають необразний зміст естетичного переживання; надає творчий характер тим спеціальним знанням, умінням і навичкам, якими людина володіє і спонукає виробляти нові [6].

Як зазначає С.С. Гольдентрихт, художня творчість не обмежується спеціальними видами мистецтв, що виражають форми художньої свідомості, вона охоплює всі області матеріально-практичної діяльності і поступово набуває універсального характеру. Конструювання художньо виразних і функціонально-доцільних форм предмета стало основним художнім способом в естетиці промислового виробництва самих різних видів продукції. Художнє конструювання являється новим етапом в подальшому поглибленні пізнання і оволодіння закономірностями природи, природних властивостей і виразних можливостей її різноманітних матеріалів [1].

Під конструюванням розуміють ту чи іншу побудову об'єкта, складання частин в певному порядку. Художнє конструювання, що в промисловості називається дизайном, – різновидність конструювання, яке застосовують для створення об'єкта з естетичними характеристиками. Поняття „конструювання” і „проекткування” зазвичай ототожнюють [7].

Художнє конструювання являється складовою процесу проектування. Технічне і художнє конструювання – це єдиний процес раціонального проектування виробів. Технічне конструювання створює предмет в його матеріальній і функціональній основі, художнє конструювання – наповнює предмет суспільним змістом, зручністю, гармонією, красою. Художнє конструювання – творчий метод проектування виробів, специфічною особливістю якого являється єдність утилітарних і естетичних принципів. Під утилітарними розуміється корисність, функціональність, зручність користування, конструктивність, технологічність і економічність, а під естетичним – краса, тендітність, вишуканість, образність. Обидва ці поняття взаємопов'язані, причому утилітарне в більшості випадків залишається визначальним і домінуючим [9,8].

Одним із шляхів розвитку творчих здібностей учнів в процесі трудового навчання являється організація занять на основі проектно-технологічної діяльності. Художнє конструювання як компонент змісту шкільної навчальної програми з трудового навчання має на меті залучення учнів до творчої проектно-художньої діяльності, в якій органічно зливаються процеси навчання та виховання мистецтвом, створюються можливості для самореалізації індивідуальних особливостей кожної дитини.

Творчу діяльність учнів необхідно розглядати в взаємозв'язку з творчою педагогічною діяльністю вчителя. „Педагогічна творчість вчителя включає в себе творчу педагогічну діяльність вчителя і творчу навчальну діяльність учня в їх взаємодії та взаємозв'язку, а також результати їх творчої діяльності, які ведуть до їх (вчителя і учня) розвитку і саморозвитку [8].

Психологами переконливо доведено, що кожній людині властиві задатки творчих здібностей, кожній нормальній дитині. Ефективність творчого розвитку учнів у навчально-виховному процесі залежить від професійної майстерності вчителя, його підготовки до формування і розвитку творчої особистості. Одне з найголовніших завдань педагогічної творчості вчителя полягає у створенні сприятливих психолого-педагогічних умов для розвитку потенційних можливостей кожного учня в навчально-виховному процесі [8].

Ефективність здійснення роботи в даному напрямку знаходиться в прямій залежності від підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до роботи з творчою особистістю, його майстерності щодо керування діяльністю учнів при розв'язанні творчих завдань.

Художньо-творча діяльність дітей в процесі трудового навчання вимагає від педагога розвиненої спостережливої здібності, емоційності, розвиненого уявлення та фантазії, образного мислення, розвиненої естетичної свідомості і здібності до художньої діяльності. Викладені положення засвідчують про необхідність відповідної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання.

Використані джерела:

1. Гольдентрихт С.С. О природе эстетического творчества. Издательство Московского университета, 1966. – 240 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
3. Громов Е.С. Художественное творчество. (Опыт эстетической характеристики некоторых проблем) – М., 1970. – 263 с.
4. Закон України „Про загальну середню освіту” // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1999. – С. 6-31.
5. Зязюн Іван. Художня творчість у вимірах баз свідомого / в зб. „Професійно-художня освіта України . – Київ – Черкаси.: Черкаський ЦНТЕІ, 2002. – с. 5-10.
6. Мелик-Пашаев А.А. Психологические проблемы эстетического воспитания и художественно-творческого развития школьников // Вопросы психологии. – 1989. – № 1. – С. 15-23.
7. Моляко В.А. Техническое творчество и трудовое воспитание – М.: Знание, 1985. – 80 с.
8. Сисоева С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. – К.: Політграфкнига, 1996. – 406 с.
9. Техническая эстетика и основы художественного конструирования / Шпара П.Е. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Вища шк. Головное изд-во, 1984. – 200 с.
10. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання. Частина 1. Теорія трудового навчання. 4-е вид., перероб. і доп. – К.: РНЦ „ДНІТ”, 2000. – 248 с.